

Safarov U.B.

– RShTYoIMNVF Rentgen diagnostika bulimi mudiri t.f.n.,(PhD).

Nasullayev Fayzi Otabek o'g'li

Tibbiyot fakulteti talabasi

Tolibova Sabina Shahriyor qizi

tibbiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada . O'tkir pankreatit kasalligining kelib chiqish sabablari, og'irlik darajalari va davolashning zamonaviy yechimlariga oid ma'lumotlar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *retroperitoneal to'qimalar, o'tkir pankreatit xuruji, oshqozon osti bezining o'tkir yallig'lanishi, Instrumental usullar*

O'tkir pankreatit - oshqozon osti bezining yallig'lanishi. Bezning qaysi qismi yallig'langaniga qarab, og'riq o'ng yoki chap hipokondriumda, epigastral mintaqada lokalizatsiya qilinishi mumkin, og'riq belbog'li bo'lishi mumkin. Surunkali pankreatit yog'li, baharatli ovqatlar yoki spirtli ichimliklarni iste'mol qilgandan keyin paydo bo'ladigan ishtahani yo'qotish, hazmsizlik va o'tkir og'riq (o'tkir shaklda bo'lgani kabi) bilan birga keladi.

Jahon statistik ma'lumotlariga ko'ra, o'tkir pankreatit kasalligi har yili 200 dan 800 gacha hattoki 1 million, odamga ta'sir qiladi. Bu kasallik erkaklarda ko'proq uchraydi. Bemorlarning yoshi juda katta farq qiladi va pankreatitning sabablariga bog'liq. Spirtli ichimliklarni suiiste'mol qilish tufayli o'tkir pankreatit o'rtacha 39 yoshda sodir bo'ladi va xolelitiyoz bilan bog'liq pankreatit bilan bemorlarning o'rtacha yoshi 69 yoshni tashkil qiladi.

Kasallik patologiyasi:

Oshqozon osti bezining o'tkir yallig'lanishining rivojlanishida, eng keng tarqalgan nazariyaga ko'ra, asosiy omil - muddatidan oldin faollashtirilgan

fermentlar tomonidan hujayra shikastlanishi. Oddiy sharoitlarda ovqat hazm qilish fermentlari oshqozon osti bezi tomonidan faol bo'lmagan shaklda ishlab chiqariladi va ovqat hazm qilish traktida faollashadi. Tashqi va ichki patologik omillar ta'sirida ishlab chiqarish mexanizmi buziladi, oshqozon osti bezida fermentlar faollashadi va uning to'qimasini hazm qila boshlaydi. Natijada yallig'lanish, to'qimalarning shishishi rivojlanadi va bez parenximasining tomirlari ta'sirlanadi.

O'tkir pankreatitdagi patologik jarayon yaqin atrofdagi to'qimalarga tarqalishi mumkin: retroperitoneal to'qimalar, omental bursa, qorin parda, omentum, ichak tutqichi va jigar va o'n ikki barmoqli ichakning ligamentlari. O'tkir pankreatitning og'ir shakli qondagi turli xil biologik faol moddalar darajasining keskin oshishiga yordam beradi, bu esa hayotdagi jiddiy umumiy buzilishlarga olib keladi: ikkilamchi yallig'lanish va to'qimalar va organlarda - o'pka, jigar, buyraklar, yurakda distrofik kasalliklar.

O'tkir pankreatit og'irlik darajasiga ko'ra tasniflanadi:

1. **engil shakl** organlar va tizimlarga minimal zarar etkazish bilan yuzaga keladi, asosan bezning interstitsial shishi bilan ifodalanadi, davolash oson va tez tiklanish uchun qulay prognozga ega;

2. **o'tkir pankreatitning og'ir shakli** organlar va to'qimalarda aniq buzilishlar yoki mahalliy asoratlar (to'qimalar nekrozi, infektsiya, kistalar, xo'ppozlar) rivojlanishi bilan tavsiflanadi.

O'tkir pankreatitning og'ir shakliga quyidagilar hamroh bo'lishi mumkin:

- granulyatsiya yoki tolali devorlarga ega bo'lmasligi mumkin bo'lgan bez ichidagi yoki peripankreatik bo'shliqda suyuqlikning o'tkir to'planishi;
- mumkin bo'lgan to'qimalar infeksiyasi bilan pankreatik nekroz (o'layotgan parenxima va peripankreatik to'qimalarning cheklangan yoki diffuz zonasi paydo bo'ladi; infektsiya sodir bo'lganda va yiringli pankreatit rivojlansa , o'lim ehtimoli ortadi);

- o'tkir soxta kist (o'tkir pankreatit xurujidan keyin yuzaga keladigan va 4 yoki undan ortiq hafta davomida shakllanadigan tolali devorlar yoki granulyatsiyalar bilan o'ralgan oshqozon osti bezi shirasining to'planishi);

oshqozon osti bezi xo'ppozi (oshqozon osti bezi yoki yaqin to'qimalarda yiringning to'planishi).

- **Kelib chiqish sabablariga qarab o'tkir pankreatitning quyidagi turlari ajratiladi :**

- spirtli-alimentar - spirtli ichimliklarni suiiste'mol qilish, dietani va ovqatlanish sifatini buzish, ortiqcha ovqatlanish tufayli yuzaga keladi;

- o't yo'llari - oshqozon osti bezi yo'llariga safro oqimi tufayli yuzaga keladi, bu ko'pincha xolelitiyoz bilan , kamroq tez-tez divertikul, papillit va opistorxoz bilan sodir bo'ladi ;

- travmatik - oshqozon osti bezining shikastlanishi tufayli, masalan, baxtsiz hodisalarda, shuningdek jarrohlik yoki diagnostik testning asoratlari sifatida, masalan, endoskopik retrograd xolangiopankreatikografiya (ERCP);

- dori vositalari ta'siridagi- ba'zi dorilar ,xususan,antibiotiklar,diuretiklar hamda immunosupressantlar oshqozon osti bezida ta'sir ko'rsatishi mumkin.Bu dori vositalarini qabul qilish pankreatitni rivojlanishiga sabab bo'ladi.

- giperlipidemiya-qondagi yog'larning ya'ni triglitseratlar miqdorining ko'pligi ham pankreatitga olib keladi.

- genetik omillar-ayrim insonlarda irsiy moyillik mavjudligi hisobiga CFTR,PRSS1 hamda SPINK1 kabi genlar pankreatitga sabab bo'ladi.

-

- boshqa sabablarga ko'ra yuzaga kelgan pankreatit - otoimmün kasalliklar, qon tomir etishmovchiligi, vaskulit, ba'zi dorilarning ta'siri (Hidroklorotiyazid , Merkaptopurin , tizimli gormonal dorilar), infeksiyalar (virusli parotit , gepatit, sitomegalovirus), allergik omillar (laklar, bo'yoqlar, qurilish materiallari). , anafilaktik shok), homiladorlik va menopauza davridagi gormonal o'zgarishlar, qo'shni organlarning kasalliklari (gastroduodenit,

penetratsion yaralar , oshqozon, o'n ikki barmoqli ichak, oshqozon osti bezi , jigar va o't pufagi o'smalari)

O'tkir pankreatitning xarakterli belgilari.

- **Og'riq sindromi .** Og'riq epigastriumda, chap hipokondriumda lokalize bo'lishi mumkin , belbog'li tabiatga ega va chap yelka pichog'i ostida nurlanishi mumkin . Og'riq kuchli va doimiy bo'lib, chalqancha yotganda kuchayadi. Og'riqning kuchayishi oziq-ovqat, ayniqsa yog'li, baharatli, qovurilgan va spirtli ichimliklarni iste'mol qilgandan keyin ham paydo bo'ladi.

- **Ko'ngil aynishi, qusish .** Kusish nazoratsiz bo'lishi mumkin, safro o'z ichiga oladi va yengillik keltirmaydi.

- **Tana haroratining oshishi .**

- **Skleraning o'rtacha sarg'ayishi .** Kamdan kam - terining engil sariqligi.

Bundan tashqari, o'tkir pankreatit dispeptik alomatlar bilan birga bo'lishi mumkin (meteorizm , oshqozon yonishi), terining namoyon bo'lishi (tanadagi ko'k dog'lar, kindikdagi qon ketishlar).

O'tkir pankreatitni zamonaviy yangi tekshiruv usullari:

Gastroenterologlar shikoyatlar, fizik tekshiruvlar va xarakterli alomatlarni aniqlash asosida pankreatitni aniqlaydilar. Qon bosimi va pulsni o'lchashda ko'pincha gipotenziya va taxikardiya qayd etiladi . Tashxisni tasdiqlash uchun qon va siydikning laboratoriya tekshiruvlari, qorin bo'shlig'i organlarining MSCT va ultratovush tekshiruvi , oshqozon osti bezining MRI tekshiruvi qo'llaniladi .

- **Qon biokimyosi:** Umumiy tahlilda qonni tekshirishda yallig'lanish belgilari qayd etiladi (tezlashtirilgan ESR, leykotsitlar miqdori ortishi), biokimyoviy qon tekshiruvi oshqozon osti bezi fermentlari (amilaza, lipaza) faolligining oshishini aniqlaydi, giperglikemiya va gipokalsemiya mumkin. Bilirubinemiya va jigar fermenti faolligi oshishi mumkin.

- **Siydik biokimyosi:** Siydikdagi fermentlarning kontsentratsiyasi aniqlanadi. O'tkir pankreatitni tashxislashda siydikning biokimyoviy tekshiruvi o'tkaziladi va siydik amilaza faolligi aniqlanadi.

- **Instrumental usullar:** Oshqozon osti bezi va yaqin atrofdagi organlarni vizual tekshirish (ultratovush, KT, MRI) parenximadagi patologik o'zgarishlarni, organ hajmining oshishini, xo'ppozlarni, kistalarni va o't yo'llarida toshlar mavjudligini aniqlash imkonini beradi.

O'tkir pankreatitning differentsial diagnostikasi quyidagilar bilan amalga oshiriladi:

- o'tkir appenditsit va o'tkir xoletsistit;
- ichi bo'sh organlarning teshilishi (oshqozon va ichakning teshilgan yaralari);
- o'tkir ichak tutilishi;
- o'tkir oshqozon-ichakdan qon ketish (oshqozon va 12 ichakning qon ketishi, qizilo'ngachning varikoz tomirlaridan qon ketishi, ichakdan qon ketishi);
- o'tkir ishemik abdominal sindrom.

O'tkir pankreatitni davolashning 2 xil turlari mavjud:

- O'tkir pankreatit bo'lsa, kasalxonaga yotqizish ko'rsatiladi. Barcha bemorlarga yotoqda dam olish buyurilgan. Terapiyaning asosiy maqsadlari og'riqni yo'qotish, oshqozon osti bezi yukini kamaytirish va uning o'z-o'zini davolash mexanizmlarini rag'batlantirishdir.

Terapevtik choralar:

- kuchli og'riqni yo'qotish uchun novokain blokadasi va antispazmodiklar;
- ochlik, bez proektsiyasi hududida muz (funksional faollikni kamaytirish uchun mahalliy gipotermiya yaratish), parenteral oziqlantirish, oshqozon tarkibini aspiratsiya qilish, antasidlar va proton pompasi inhibitörleri buyuriladi;
- oshqozon osti bezi fermentlarining deaktivatorlari (proteoliz inhibitörleri);
- tuz va oqsil eritmaları infuzioni yordamida gomeostazni (suv-elektrolitlar, kislota-ishqor, oqsil balansi) zarur tuzatish;
- detoksifikatsiya terapiyasi;

- yuqumli asoratlarning oldini olish sifatida antibiotik terapiyasi (katta dozalarda keng spektrli dorilar).

Jarrohlik chorasi:

Jarrohlik taktikasi quyidagi hollarda ko'rsatiladi:

- o't yo'llarida toshlar;
- bezda yoki uning atrofida suyuqlik to'planishi;
- pankreatik nekrozlar, kistlar, xo'ppozlar joylari.

Kistlar yoki xo'ppozlarning shakllanishi bilan o'tkir pankreatit uchun bajariladigan operatsiyalarga quyidagilar kiradi: endoskopik drenaj, kist marsupializatsiyasi, sistogastrostomiya va boshqalar. Nekroz joylari shakllanganda, ularning kattaligiga qarab, oshqozon osti bezining nekrektomiyasi yoki rezektsiyasi amalga oshiriladi. Toshlarining mavjudligi oshqozon osti bezi kanalida operatsiya qilish uchun ko'rsatma hisoblanadi.

O'tkir pankreatitni oldini olish uchun bir qancha profilaktik choralar tavsiya etiladi.:

1.Sog'lom turmush tarzini saqlash: balansli va yog'siz ovqatlarni iste'mol qilish, qondagi yog' miqdorini nazorat qilish, spirtli ichimliklar iste'molini kamaytirish yoki butunlay cheklash.

2.Muntazam tibbiy ko'rikdan o'tish:safro yo'llari kasalliklarini vaqtida aniqlash va davolash.

3.Dori vositalarini qabul qilishda ehtiyotkorlik: har qanday dori vositasini qabul qilishda shifokor maslahati bilan qabul qilish.

Xulosa:

O'tkir pankreatit jiddiy kasallik bo'lib, uning erta aniqlanishi va to'g'ri davolash usullari bilan og'ir asoratlardan qochish mumkin. Zamonaviy tibbiyotning rivojlanishi bilan diagnostika va davolash usullari yaxshilanib, bemorlarning sog'ayishi imkoniyati ortmoqda. Shu bilan birga, sog'lom turmush tarzini saqlash va profilaktik choralar ko'rish kasallikdan himoyalashning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Stelidi Yelena Igorevna surunkali pankreatitni davolash va uni oldini olish
2. Warshaw AL, Banks PA, Fernandez-Del Castillo C. AGA texnik sharhi: surunkali pankreatitda og'riqni davolash
3. W. Warshaw A., Imrie C. O'tkir pankreatitni jarrohlik davolash bo'yicha IAP ko'rsatmalari // Pankreatologiya. - 2002. - jild. 2.